

Edukacinė geografija *Educational Geography*

Edukacinė erdvė: globalių ir lokalių dimensijų įtampos

Zigmas Kairaitis

Vilniaus pedagoginis universitetas
El. paštas: zignas.kairaitis@ypu.lt

IVADAS

Netoli tas laikas, kai galėsime objektyviau analizuoti diskusijas švietimo klausimais, vykusias Lietuvos pedagoginėje spaudoje nuo devyniasdešimtųjų praėjusio amžiaus metų. Žinoma, objektyvumas priklauso nuo keliamų analizės tikslų ir taikomų tyrimo metodų, tačiau jau aprioriškai galima teigti, kad vykusiose ir vykstančiose diskusijose yra daug prieštaringų pozicijų švietimo konceptualiais, norminiais, metodiniais klausimais, kurias galima įvardyti kaip tam tikras *įtampas*. Pastarųjų metų ryškesnių diskusijų objektais buvo: mokyklų tinklo optimizavimas, pedagogų kvalifikacija, auditas, NEC (Nacionalinis egzaminų centras), lietuvių kalbos norminimas; tradiciškai jais išlieka bendrosios programos ir išsilavinimo standartai bei jų realizavimas, ugdymo profiliavimas ir kt. Kyla klausimas, kokios priežastys provokuoja šias diskusijas: konceptualios ir vadybinės švietimo strategų klaidos, pedagoginės bendruomenės nenoras keistis, emocijos, patirties stoka, spartus švietimo reformos tempas ar kita? Greičiausiai visos, tačiau straipsnyje siekiama atkreipti dėmesį į *erdvinį (geografinį)* veiksnį – naują Lietuvos švietimo padėtį pasaulyje ir atsiradusias įtakas. Jau antri metai, kai Lietuva yra Europos Sąjungos narė, dar anksčiau pradėjome taikyti ir testuoti pagal pasaulio bei Europos švietimo standartus. Greta siekiama išlaikyti nacionalines švietimo tradicijas. Taigi Lietuvos mokykla yra *globalių ir lokalių* švietimo dimensijų skalėje ir įtampoje. Kartais darant konkrečius sprendimus tenka rinktis tarp optimistinio fatalizmo ir motyvuotai atsakingo racionalizmo.

Problema: kaip edukacinėje erdvėje sąveikauja globalūs ir lokalūs švietimo subjektai, kuo pasireiškia jų įtaka?

Objektas: edukacinė erdvė kaip švietimą globalizuojančių ir lokalizuojančių dimensijų įtampos laukas.

Tikslas: remiantis švietimą globalizuojančių ir lokalizuojančių procesų apžvalga išryškinti edukacinės erdvės kategorijos turinį.

Metodai: straipsnis parengtas remiantis kokybiniais edukologijos tyrimo metodais – *teorinės literatūros analize, operacijomis su sąvokomis, struktūrinese-semiotinėse prasmų analize, edukacinių fenomenų interpretacija*.

Pagrindinis dėmesys skiriamas edukacinės erdvės fenomeno sampratai. Edukacinė erdvė, remiantis B. Bitinu, nepriskirtina ugdymo realybės branduoliui (Bitinas, 2000), tačiau jos problematika artima tarpdisciplininiams socioedukologiniams ir humanitariniams tyrimams, kurie analizuoja ugdymo erdvę, tiesiogiai veikiančią konkrečias ugdymo sąlygas (aplinką). Ž. Jackūno keliami reikalavimai meno pažinimui tinka ir edukologiniams tyrimams: nūdienos mąstyme stiprėja dėmesys prasminiam žmogaus santykiui su pasauliu, kurią nagrinėja analitinė filosofija, kalbos filosofija, semiotika, hermeneutika. Prasmės kategorija padėjo įsitvirtinti tikrovės, aplinkos sampratai, iškeliančiai semantinę, komunikacinę bei funkcinę aplinkos suvokimo matmenis; nuodugnesnių tyrimų laukia tikrovės reprezentavimo, referencijos funkcijų klausimai (Jackūnas, 2004). Tokie tyrimai pasaulyje įgyja vis didesnę reikšmę, kadangi plečiasi ir ugdymo realybės ribos. Tačiau pirmiausia būtina išsiaiškinti pamatines ir išvestines kategorijas, kurios padeda suprasti erdvinius edukacinius procesus.

ERDVĖ IR LAIKAS GLOBALIZUOTAME PASAULYJE

Modernaus mokslo laikais daugiausia buvo aiškinamasi filosofinė ir fizinė *erdvės* bei *laiko* esmė. Klasikinė (Newtono) mechanika skyrė *laiko* ir *erdvės* kategorijas. Postmodernus mokslas, ypač gamtos, besiremiantis reliatyvumo (Einšteino) teorija, postuluoja *laiko* ir *erdvės*

neatskiriamą. Todėl šiuo metu dažniau vartojama *erdvėlaikio* kategorija, kuri *laiką* ir *erdvę* iš pasyvios būsenos (terpės) paverčia dinamiškais įvykių dalyviais (Hawking, 2003). Socialiniai ir humanitariniai mokslai šandien taip pat domisi *erdvės* ir *laiko* problematika, kuri įgauna svarbią politinę, ekonominę, sociokultūrinę, dvasinę mentalinę reikšmę. Sinergetikos moksle vartojami *įvietinto laiko* ir *įlaikintos erdvės* terminai. Visa tai taikoma kalbant apie globalizacijos procesus, kurių pasekmė – vykstantis pasaulio „susitraukimas“, apimantis visus žmogaus gyvenimo bei veiklos parametrus. Čia remsimės Z. Baumano (Bauman, 2002) ir J. Tomlinsono (Tomlinson, 2002) apibendrinta globalizacijos procesų analize.

Technika, servisas, informacija standartizuoja mūsų gyvenamąją erdvę. Kaip pavyzdys dažnai pateikiama kecionė lektuvu (Tomlinson, 2002). Galime apkelti visą pasaulį ir gyventi vienoje tipinėje oro uostų, terminalų, viešbučių, prekybos centrų, reklamų erdvėje. Tik palydovės pranešimai ar kita informacija, reikalaujanti laikytis tam tikrų etiketo normų (pvz., nevirtoti alkoholinių gėrimų skrendant virš kai kurių islamo valstybių), liudija tam tikros *teritorijos, kultūros „išsibrovimą“* į standartizuotą erdvę. Anot M. Auge, „Žemė = visuomenė = tauta = kultūra = religija yra antropologinio pobūdžio lygybė, probėkšmais įrežta erdvėje“ (Tomlinson, 2002). Vyksta sociokultūrinės aplinkos homogenizacija (suvienodinimas), pasaulis virsta vientisa socialine, ekonomine, kultūrine terpe. Globalinė pasaulio vienovė lemia žmonių socialinius santykius, pažiūras. Pradedama vyravti „vieno pasaulio“ idėja, formuojasi globalinė kultūra. Vis dėlto globalizacija turi daug ir neigiamų konotacijų. Laikoma, jog globalizuota, vientiso pasaulio principais sukonstruota erdvė yra dirbtina, neturinti istorijos, belaikė, stokojanti emocijų ir pagrįsta vien technologiniu racionalumu.

LOKALIZACIJA VS GLOBALIZACIJA

Giliau tyrinėjant homogenizuojančią ir unifikuojančią globalizacijos įtaką sociokultūrinei aplinkai, žmogaus būviui, išryškėjo ir priešingi, pasaulį diferencijuojantys, veiksniai. Prie to prisidėjo ir postmodernizmo filosofija, iškėlus unikalių pasaulio vietų kultūros, civilizacijos fenomenų reikšmę ir vertę žmonijai, suabejojusi vientiso pasaulėvaizdžio idėja. Ekonomikoje įsivyravo neoliberalizmas, postuluojujantis laisvojo verslo doktriną. Kai finansai, informacijos srautai įgauna pasaulinį lygį, prasideda atvirkščias – *lokalizacijos* – procesas, kuris įremina erdvę. Dar daugiau, vieniems gyventojų sluoksniams tie patys procesai reiškiasi kaip globalizacija, skelbianti laisvę, kitiems – kaip lokalizacija, ribojanti jų pasirinkimą (Bauman, 2002). Būti lokaliu globalizuotame pasaulyje, kur madas diktuoja dieji, reiškia atskirtumą ir nuosmukį. Vyksta erdvinė visuomenės segregacija. Taigi lokalizaciją galima suprasti ir kaip atvirkščią globalizacijai procesą, ir kaip vieną iš jo padarinių bei formų.

GLOKALIZACIJA VS GROBALIZACIJA

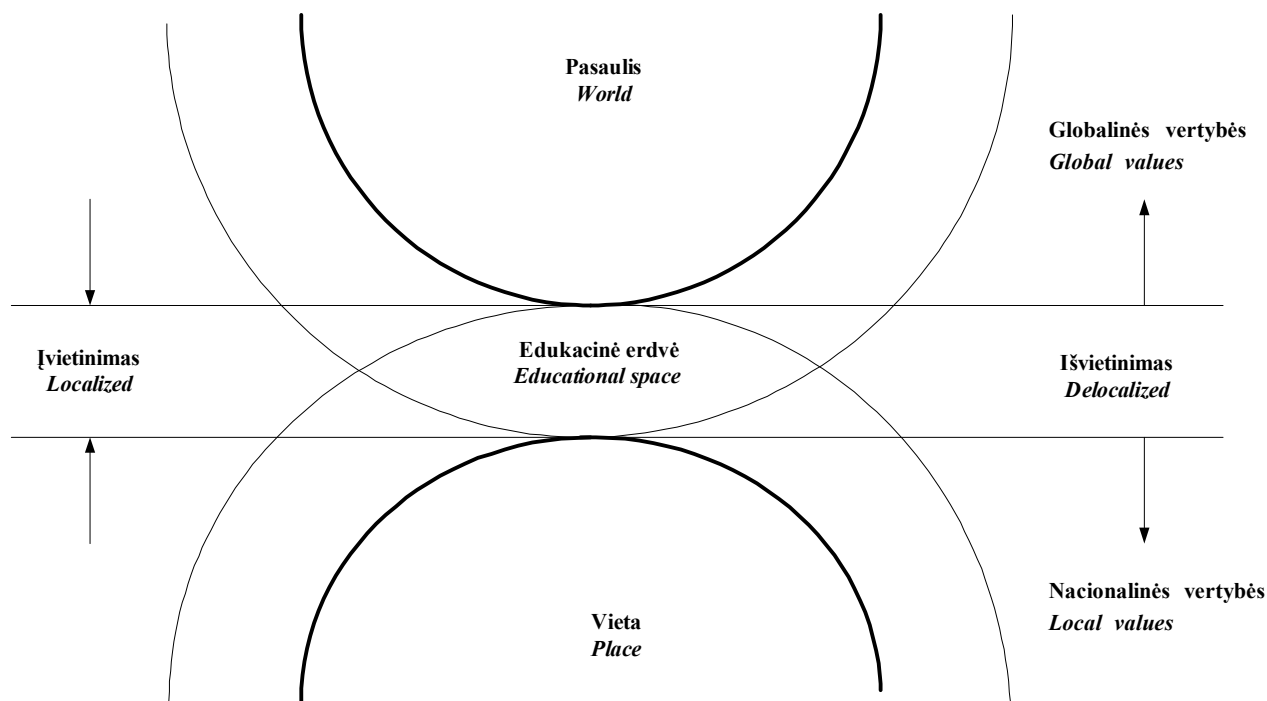
Globalizacijos ir lokalizacijos sankirtoje vykstantiems procesams įvardyti vartojama *glokalizacijos* sąvoka, kuri nusako prieštarinę globalizuojančių, arba visuotiniančių, „išvietinančių“, ir lokalizuojančių, arba diferencijuojančių, „įvietinančių“, procesų dermę. Glokalizacijos sąvoką nuodugniausiai išplėtojo anglų sociologas R. Robertsonas (1995), daugiausia ją taikydamas ekonominių reiškinų aiškinimui, bet šiuo metu glokalizacijos sąvoka įgauna naujų konotacijų.

Šalies gamtinis karkasas, kultūrinis paveldas laikomi lokalizuojančiais, „įvietinančiais“, veiksniais. Tuo tarpu globalizacijos procesai pakeičia žmogaus santykį su gyvenamąja vieta, transformuoja jo socialinį, kultūrinį tapatumą. Toks geografinio ryšio su teritorija „nutūkimas“ vadinamas *deteritorizacija*. Manoma, kad nacionalinė kultūra ir toliau išliks svarbi žmogaus kultūrinį tapatumą apibrėžianti sąlyga, tačiau neišvengsime kultūrinių mutacijų. Greta deteritorizacijos vyksta ir *reteritorizacija* – bandymai sukurti savo „namus“, „tėvynes“, pridėkim ir „mokyklas“ (Tomlinson, 2002). Tai labiausiai pasireiškia įvairiausiais projektais – kultūrinių diasporų veikla, ekologinių kaimų kūrimu(si) ir pan. Reikia pridurti, kad globalinė kultūra paklus ne integracinei, bet sinergetinei sąveikai, o tai dar labiau suponuoja neaiškia perspektyvą. Glokalizacija pasireiškia kaip resursas, natūralus procesas, vykstantis *čia ir dabar*.

Kartais tam tikrų transnacionalinių, nacionalinių struktūrų (finansinių, teisinių) lokalizacija vyksta formalizuota ir agresyvia forma. Toks reiškinys buvo pavadintas *grobilizacija*. Šį terminą pirmas pavartojo G. Ritzeris (2003), *grobilizaciją* suprasdamas kaip tarptautinių korporacijų, organizacijų, valstybių imperialistines ambicijas, norą diktuoti savo valią tam tikroje geografinėje erdvėje. Laikoma, kad *glokalizacija* ir *grobilizacija* yra globalizacijos proceso priešingi vienas kitam elementai. Jeigu *glokalizacija* siekiama sukurti kažką naują, globaliai lokalizuotą, tai *grobilizacija* legitimuoja tik formalius dalykus („formatus“). Taikant A. Šliogerio terminiją (Šliogeris, 2005), *grobilizaciją* būtų galima įvardyti kaip *Niekio* ir *Anonimo* karalystę: joje pagaminti materialūs, dvasiniai, teisiniai produktai dažnai neturi atgalinio adreso ir už juos atsakingo subjekto. Taigi *glokalizacijai* daugiau artimi *turinio*, o *grobilizacijai* – *formos* dalykai.

EDUKACINĖ ERDVĖ IR GLOBALIZACIJOS PROCESAI

Globalizacija yra bendra sąvoka, jungianti ir dalinius modifikuotus pasaulėjimo procesus. Tačiau vis intensyviau ryškėja ir yra įvardijami aplinką, pasaulį, reiškinius lokalizuojantys procesai. Žmogaus pastovus gyvenimas visuomet yra apribotas tam tikru *regionu, namų aplinka*. Kultūrinės žmogaus gyvenimo normos formuojasi santykyje su aplinka, todėl galima kalbėti apie *bioregioninę* tam tikros žmonių bendruomenės vienovę

1 pav. Edukologinės erdvės geoparadigminė padėtis

Fig. 1. Geoparadigmatic location of the educational space

(Huey-Li Ali, 2003). Nors „keliaujančios visuomenės“ pasaulyje žmogaus „vietinis gyvenimas“ užima daugiausia erdvės ir laiko, tačiau ir čia juntama globalizacijos įtaka (tvarka): žmogaus gyvenimą nuolat lydi „persikėlimų“ išgyvenimas, kurį suteikia globalios modernybės priemonės ir formos (Tomlinson, 2002). Tolimus įvykius, reiškinius, produktus žmogus supina su savo kasdienybe. Tokiu būdu kuriasi naujos tiek daiktinės, tiek dvasinės erdvės, aplinkos, arealai. Kalbama apie „naująją geografiją“, kuri būtų „laisva“ nuo įprasto, daiktiško (horizontalaus) jos inventoriaus, ir tyrinėtų aplinkos mentalinius, semantinius, kokybinius (vertikalius) aspektus. Geografinė erdvė kartais lyginama su kybererdve, pakeičiama, jog švietimas mažai domisi jos architektūra ir įtaka ugdymo procesui (Fitzsimons, 2000). P. Singhas (Singh, 2004), apžvelgęs reikšmingus globalizacijos tyrimus, prieina išvada, kad šiandien neatsakyta į klausimus, kaip geografinė aplinka (teritorija) praranda visuomenės, tam tikros vietos bendruomenės struktūruojamąją ir jos identiteto formuojamąją reikšmę? Kita vertus, kaip laiko ir erdvės globalizacija per kultūroje vykstančius procesus veikia kolektyvinę visuomenės sąmonę? Vis dar neaišku, ko daugiau globalizacijoje – neigiamų ar teigiamų aspektų, vyrauja aplinką ir visuomenę homogenizuojantys ar heterogenizuojantys procesai? (Singh, 2004). Suprantama, kad švietimo resursai gali būti globaliose erdvėse, tačiau edukacinė aplinka tiek fiziškai, tiek mentaliai formuojasi apie žmogų. Čia slypi ir tam tikri pavojai – atskirtys, kurias apibendrintai galima būtų suskirstyti į tris grupes: *socialinę, informacinę ir edukacinę*. Šiandien daug kalbama apie visuomenės diferenciaciją, įvairias marginalines jos grupes; atsiranda galimybė manipuluoti informacija ir „at(s)iverti“ nuo pa-

siekiamų žinių esmės ir prasmės (Šaulauskas, 2000); formuojasi elitinės ir marginalinės edukacinės aplinkos. Valsčių švietimo sistemas, mokinių ugdymo aplinką vėlgi įrėmina globalūs ir lokaliūs jų parametrai, todėl edukacines sistemas (erdves) tikslinga pavaizduoti globalizuojančių ir lokalizuojančių procesų sankirtoje (1 pav.). Tokia edukacinės erdvės padėtis tuo ir sudėtinga, kadangi kaip tik čia veikia globalizacijos, grobalizacijos procesai, kurių metu sąveikauja, transformuojasi globalios (pasaulio, multikultūrinės) ir lokalsios (nacionalinės, vietinės) vertybės, ir šiuos procesus lydi nuolatinės įtamos. Kaip tokių procesų analogiją galima pateikti A. Šliogerio *ontotopinės klepsidros struktūros* modelį-metaforą (Šliogeris, 2005). F. Rizvi ir B. Lingardas, pristatydami globalizacijai ir švietimui skirtą simpoziumo medžiagą, taip pat akcentuoja, jog šiandien dar ne visai aiškūs procesai, vykstantys globalaus ir lokalaus, internalaus ir eksternalaus santykiuose (Rizvi, Lingard, 2000). Reikia pabrėžti ir šių procesų *sinergetiškumą*, t. y. jų atvirumą, nelinijškumą, saviraidą, o tai dar labiau apsunkina jų prognozę ir analizę. R. Dale, remdamasis J. Meyerio ir kitų Stanfordo universiteto kolegų tyrimais, postuluoja du prieštarigus požiūrius į globalizacijos ir švietimo santykį (Dale, 2000). Juos galima pavadinti ir tyrimo paradigmomis. Pirmas įvardijamas kaip *bendros pasaulio švietimo kultūros formavimasis* („Common World Educational Culture“ – CWEC); antras nusakomas kaip *globaliai struktūruoto švietimo tvarkymo instrumentų* lokalizavimas (Locating a „Globally Structured Educational Agenda“ – GSAE). Pirmuoju atveju *švietimas* santykiuose su hipotetine pasaulio kultūra yra kaip resursas, antruoju atveju – kaip supranacionalinis, transnacionalinis švietimo „formatas“. GSAE savotiškai kontrastuoja

su kultūra, kadangi globalizacijos procesai naujai generalizuoja ir struktūrizuoja nacionalines vertybes. CWEC paradigmoje valstybės švietimo sistema su pasaulio kultūra virsta lokalizuotu vienetu, o globalizuotuose gyvenimuose turėtų būti išreikštas tiek struktūrinis, tiek turinio atžvilgiu nacionalinis lygmuo.

Taigi *edukacinę erdvę* reikėtų suprasti kaip sociokultūrinę ir komunikacinę aplinką, kurioje sinergetiškai sąveikauja globalizuojantys ir lokalizuojantys edukaciniai subjektai ir procesai. Kokie iššūkiai laukia Lietuvos švietimo sistemos kaip vienos iš topologinių edukacinių erdvių?

LIETUVOS EDUKACINĖ ERDVĖ: NAUJOJO TAPATUMO PATVIRTINIMAS

Lietuva savo dydžiu, padėti įvairialypių įtakų ir erdvių pasaulyje atžvilgiu priskirtina lokalioms geosistemos, atitinkamai – ir lokaliai edukacinės erdvės hierarchiniam rangui. Taigi darydami įvairius sprendimus turime atsižvelgti ir tirti įvardytus globalizacijos bei lokalizacijos procesus, jų modifikacijas.

Lietuvos viduje edukacinė erdvė taip pat nevienalytė – tiek regioniniu, tiek edukaciniu požiūriu. Joje galima rasti visas globalizacijos apraiškas ir jas atitinkančias įtampas. Panaudojus semiotinį opozicijų metodą, kaip pavyzdys pateiktas Lietuvos edukacinės erdvės subjektų ir procesų įtampos modelis (2 pav.). Jis daugiau atspindi ugdymo turinio formavimo ir valdymo subjektus bei procesus. Panašius modelius galima parengti įvai-

rioms edukacinėms erdvėms – švietimo sritims, regionams, aplinkoms, ugdymo formoms ir pan.

Lietuvos pedagogika visada buvo stipri *dvasingumo* ugdymo klausimais. Dvasingumas kaip tarpdisciplininis fenomenas pasireiškia autentiškais asmens santykiais su pasauliu (Martišauskienė, 2004). Įvairių kartų pedagogų idėjų sąsajas šiuo klausimu atskleidžia profesorė M. Barkauskaitė, nagrinėdama J. Laužiko palikimą ir tirdama socialinės aplinkos poveikį paauglių asmenybei (Barkauskaitė ir kt., 2004). V. Aramavičiūtė ugdymo vertybių krizę taip pat sieja su makro- ir mikroaplinkos paradigmomis (Aramavičiūtė, 2005). Nūdienos *makroaplinką* formuoja laisvojo liberalizmo ekonominės, socialinės nuostatos, postmoderni kultūros ir dvasinių vertybių samprata, ypač informacinė edukacinė aplinka, kai žinios, pažinimas tampa preke. V. Aramavičiūtės nuomone, visa tai „diegia naujus mąstymo ir realybės suvokimo, patyrimo bei komunikavimo būdus, keičia visuomenės struktūrą ir ribas tarp kultūrų, transformuoja meno ir kūrybos formas...“ (Aramavičiūtė, 2005). Diferencijuoti, „įvietinti“ makroaplinkos poveikį gali tik *mikroaplinka* – šeima, mokykla, masinės informacijos priemonės, neformalus mokinių bendravimas.

Lietuvos švietimo sistema patenka į globalių bei lokalių dimensijų ir jų modifikacijų įtampos lauką, todėl visuomet susidursime su minėtais procesais (3 pav.). Jie nei teigiami, nei neigiami – tiesiog juos reikia turėti omeny, tirti ir kiek įmanoma valdyti. Įvairiai matoma Lietuvos perspektyva Europos ir pasaulio erdvėje. Tarkim, didelės kolektyvinės monografijos autoriai Lietuvos tvaru-

Globalizacija <i>Globalization</i>			
Glokalizacija <i>Glocalization</i>	Universitetai / <i>Universities</i>	Pasaulio bankas / <i>World Bank</i>	Grobalizacija <i>Grobalization</i>
	Mokslų tiriamieji centrai / <i>Science Research Centres</i>	Bolonijos procesas / <i>Bologna Process</i>	
	Pedagogų profesinės raidos centras / <i>Teacher Professional Development Centre</i>	Mokslų asociacijos / <i>Associations for Science Education</i>	
Glokalizacija <i>Glocalization</i>	Mokyklos metodinė taryba / <i>The Methodical Council of School</i>	Švietimo ir mokslo ministerija / <i>Ministry of Education and Science</i>	Grobalizacija <i>Grobalization</i>
	Metodiniai būreliai / <i>Methodical Coteries of Teachers</i>	Švietimo plėtros centras / <i>Educational Development Centre</i>	
	Tėvų komitetai / <i>Parental Committees</i>	Nacionalinis egzaminų centras / <i>National Examination Centre</i>	
Lokalizacija <i>Localization</i>			

2 pav. Lietuvos edukacinės erdvės įtampos subjektai ir procesai

Fig. 2. Processes and subjects of strain in the Lithuanian educational space

mo ir tęstinumo sprendimą sieja su valstybės ir tautos, šiuolaikinės realybės ir ją atitinkančio veiksmo dimensijų gyvybingumu ir valstybinių bei pilietinių jų palaikymu (Grigas, Klimka, 2005). Viena aišku, kad vėl turėsime patvirtinti Lietuvos, jau kaip (post)modernios pilietinės visuomenės, nacionalinį-valstybinį tapatumą. Tuomet gal pavyks sujungti įvairių laikotarpių gilią Lietuvos pedagogikos tradiciją, atsižvelgti į erdvines švietimo apsupty (dimensijas) – prieškarinio (A. Maceina, S. Šalkauskis, J. Laužikas), sovietinio periodo (paslėpta regioninė rezistencija), atkurtos nepriklausomybės laikotarpio (M. Lukšienė, Ž. Jackūnas, D. Kuolys) ir XXI a. pradžios Lietuvos švietimo erdvės „naujosios geografijos“ (globalių ir lokalių dimensijų sąveikos). Šie periodai provokuoja ir ugdymo paradigmu kaitą bei jų tyrimą.

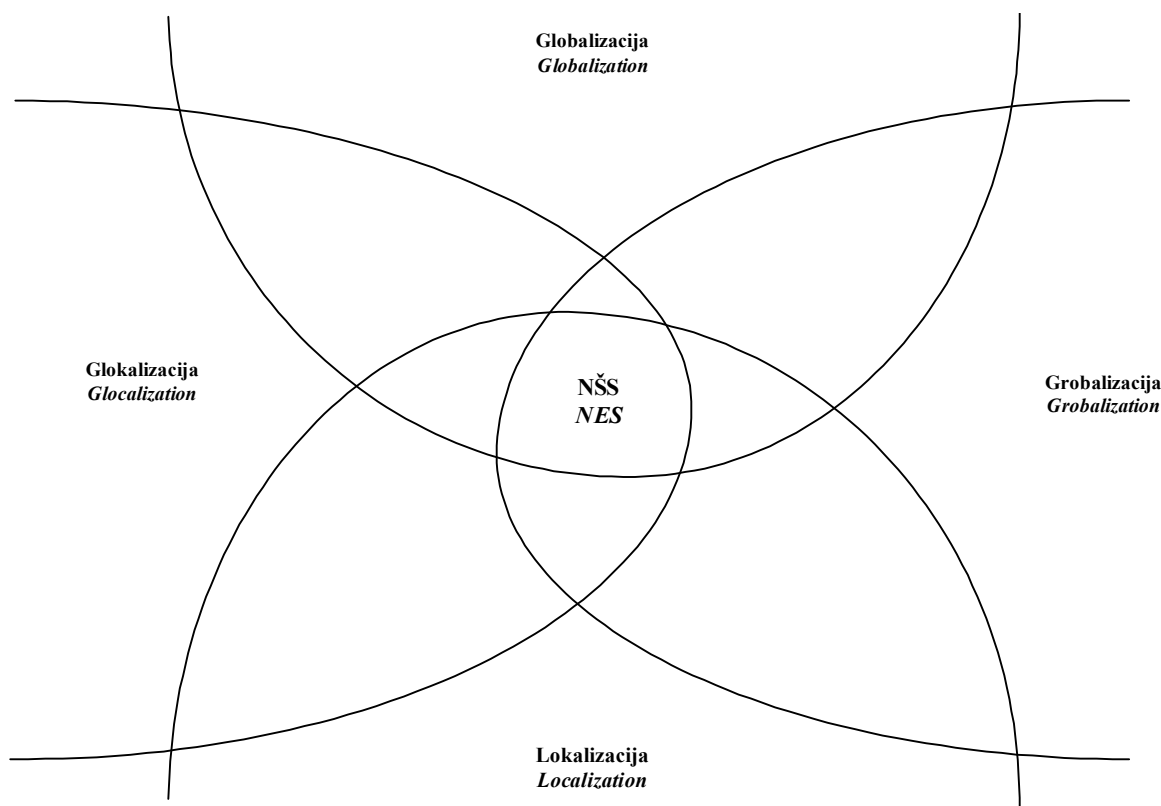
IŠVADOS

Šiuo straipsniu siekta į Lietuvos edukologinį diskursą įvesti naujas sąvokas, apibūdinančias dar ir pasaulyje mažai aptartas *globalizacijos* procesus, – *lokalizaciją*, *glokalizaciją*, *grobilizaciją*. Edukaciniai globalizacijos ir jos modifikacijų aspektai bei jų padariniai dar nėra aiškūs. Jų tyrimui paradigminiu požiūriu yra svarbi *edukacinės erdvės* kategorija, kuria remiantis galima kurti globalizacijos procesus analizuojančias programas. Atlikus *globalizacijos* procesus apibūdinančių sąvokų edukacinę-semantinę analizę, siejant ją su *edukacinės erdvės* kategorija bei Lietuvos švietimo sistemos padėtimi jų atžvilgiu, galima daryti tokius apibendrinimus:

1. Globalizacija, ilgą laiką buvusi ekonomistų, politologų, sociologų, filosofų tyrimo objektu, per pastarąjį dešimtmetį atkreipė edukologų dėmesį. Paaiškėjo, jog tai nėra vienakryptis ekonominių-finansinių, sociokultūrinių reiškinių pasaulėjimo procesas; globalizacija kartu su postmodernizmo idėjomis ir neoliberalizmo doktrina išryškino aplinką ir žmogaus būvį diferencijuojančius procesus. Susidomėta atvirkštiniu, lokalizacijos, procesu ir išvestinėmis jo formomis – glokalizacija ir grobalizacija. Taigi konkreti geografinė erdvė ir jos subjektai (pvz., valstybė, jos institucijos) atsiduria globalių ir lokalių įtakų sankirtoje. Tokie patys reiškiniai vyksta ir edukacijos procesuose, kurių tyrimui reikalingi ir nauji paradigmniai sprendimai.

2. Aplinka (gamtinė, sociokultūrinė, buitinė) visuomet buvo laikoma svarbiu ugdymo procesą veikiančiu veiksniumi. Tačiau globalizacijos procesų tyrimai, naujų informacijos komunikacinių technologijų atsiradimas pirmiausia „priartinio“ ugdymo procesą prie aplinkos, o kartu „išpėjo“ apie tykančius naujus pavojus – ugdymo subjektų socialinę, informacinę ir edukacinę atskirtis, marginalizaciją. Taigi tikslinga išvesti (post)modernios edukacinės erdvės kategoriją, ją suprantant ne kaip tiesiogiai ugdymo proceso materialinį ap(si)rūpinimą mokymo priemonėmis, o kaip sociokultūrinę ir komunikacinę aplinką, kurioje sinergetiškai sąveikauja globalizuojantys („išvietinantys“) ir lokalizuojantys („įvietinantys“) edukaciniai subjektai bei procesai.

3. Lietuvos mokyklos istorija rodo, jog greta kalbos ir istorijos aplinkai (geografijai) buvo skiriamas nemažas

3 pav. Nacionalinės švietimo sistemos (NŠS) padėtis sinergetinių edukacinių procesų geoerdvėje

Fig. 3. The situation of the national education system (NES) in the geospace of synergetic educational processes

dėmesys, atspindintis ir ugdymo paradigmu kaitą. Prieškario Lietuvoje geografinės aplinkos svarbą tautiniam švietimui pagrindė A. Maceina, S. Šalkauskis, J. Laužikas. Sovietiniu laikotarpiu vyravo paslėpta regioninė rezistencija. Nepriklausomoje Lietuvoje kuriant modernios mokyklos viziją, geokultūrinio ir sociokultūrinio veiksnių reikšmę išskėlė M. Lukšienė, Ž. Jackūnas, D. Kuolys. Artimiausioje Lietuvos švietimo sistemos perspektyvoje ryškėja nauja būtinybė patvirtinti nacionalinį identitetą (Lietuvos švietimo „sėkmės formulę“), atsižvelgiant į pakitusią valstybės padėtį Europoje ir pasaulyje, taip pat atsakyti į iššūkius, kuriuos kelia globalių ir lokalių švietimo dimensijų įtampos.

Gauta 2006 05 20
 Parengta 2006 10 16

Literatūra

1. Aramavičiūtė V. (2005). *Auklėjimas ir dvasinė asmenybės branda*. Vilnius: Gimtasis žodis.
2. Barkauskaitė M., Dautaras J., Račkauskas J. (2004). *Jono Laužiko pedagoginis palikimas*. Chicago, Vilniaus pedagoginis universitetas, Lituanistikos tyrimo ir studijų centras.
3. Bauman Z. (2002). *Globalizacija: pasekmės žmogui*. Vilnius: Strofa.
4. Bitinas B. (2000). *Ugdymo filosofija*. Vilnius: Enciklopedija.
5. Dale R. (2000). Globalization and Education: Demonstrating a “Common World Educational Culture” or Locating a “Globally Structured Educational Agenda?” *Educational Theory*. 50(4): 427–448.
6. Fitzsimons P. (2000). Changing Conception of Globalization: Changing Conception of Education. *Educational Theory*. 50(4): 505–520.
7. Grigas R., Klimka L. (Sud.) (2005). *Tautinės tapatybės dramaturgija*. Vilnius: VPU leidykla.
8. Hawking S. (2003). *Visata riešuto kevalė*. Kaunas: Jotema.
9. Huey-Li Li. (2003). Bioregionalism and Global Education: A Reexamination. *Educational Theory*. 53(1): 55–73.
10. Jackūnas Ž. (2004). *Menas – prasmė – pažinimas*. Vilnius: Kultūros filosofijos ir meno institutas.
11. Martišauskienė E. (2004). *Paauglių dvasingumas kaip pedagoginis reiškinyms*. Monografija. Vilnius: VPU leidykla.
12. Ritzer G. (2003). *The Globalization of Nothing*. London: Pine Forge Press.
13. Rizvi F., Lingard B. (2000). Globalization and Education: Complexities and Contingencies. *Educational Theory*. 50(4): 419–426.
14. Robertson R. (1995). Glocalization: Time-space and Homogeneity–Heterogeneity. M. Featherstone et al. (ed). *Global Modernities*. London: Sage Press.
15. Singh P. (2004). Globalization and Education. *Educational Theory*. 53(1): 103–115.
16. Šaulauskas M. P. (2000). *Homo informaticus* apžavus: du prietarai, trys svajos. *Kultūros barai*. 11(432): 8–10.
17. Šliogeris A. (2005). *Niekis ir Esmas*. I–II tomai. Vilnius: Apostrofa.
18. Tomlinson J. (2002). *Globalizacija ir kultūra*. Vilnius: Mintis.

Zigmas Kairaitis

EDUCATIONAL SPACE: A STRAIN BETWEEN THE GLOBAL AND LOCAL DIMENSIONS

S u m m a r y

The article deals with the strain between the *global* (international) and *local* (national) systems of education. The complicated educational processes such as *glocalization* and *grobalization* are reviewed. The new concept of *educational space* is introduced, and it refers to the educational field of the assorted synergetic communications. In times of modern science, the physical, philosophical and structural essence of *space* and *time* was being researched. In terms of postmodern science, space and time assume an important political, social, cultural and at the same time educological significance. The “contraction” of the global geographical space is in progress. Nowadays, the “new geography” is discussed. It was noticed that the information society inherits new discriminations: a person who is able to use information communication technologies might be “separated” from the world and databases. The elite and marginal spaces of education are developing.

The mentioned categories of science are based on the processes that take place in the Lithuanian education system. Since the beginning of the education reform, insufficient attention was paid to the geographical (location) factor. Currently the educational processes (in the fields of providing educational aims, content development, selection of teaching technologies) are dominated by the tendencies of unification, standardization and homogenisation. This allows to think that Lithuania is dominated by the neo-liberal education policy and factors globalizing various educational systems. Therefore, there are plenty of discussions on the issues of educational values, preparation of legal documents and their adaptation among pedagogues. However, researches in educology throughout the world show that all the components of education content and process are geographically “localized” (by this, geographical determinism which dominated in the beginning of the last century is not meant here). Therefore, it is necessary to look for the optimal ratio among the dimensions globalizing and localizing educational space while preparing educational documents and developing the content of education.